

UDK 316.647.8::82-93

Danica Jerotijević

Univerzitet u Kragujevcu

Filološko-umetnički fakultet

STEREOTIPI U NARATIVIMA UČENIKA KAO MANIFESTACIJE RODNE RAZLIKE U KOMUNIKACIJI

Sažetak: Pored mnogih psiholoških, društvenih i kulturoloških faktora, na formiranje svesti o rodnoj razlici kod dece mogu uticati i načini na koji su muški i ženski likovi predstavljeni u pričama i bajkama za decu. Rad ima za cilj da pokaže da li je i u kolikoj meri stereotipni sadržaj u bajkama i narativima učenika povezan sa načinom na koji dati učenici percipiraju razliku koja postoji u komunikaciji između muškaraca i žena. Nakon teorijskog uvoda, u radu su predstavljeni rezultati sprovedenog istraživanja. Rad polazi od dve hipoteze: da će se kroz stereotipni sadržaj u bajkama i narativima učenika manifestovati način sagledavanja rodni razlika u komunikaciji, kao i da će stereotipni sadržaj, a samim tim jasno izražene rodne razlike, biti zastupljeniji kod učenika mlađih razreda. Istraživanje se sastojalo iz tri dela: pisanje bajki, odabir najlepše pročitane bajke i snimljeni intervju. Rezultati istraživanja potvrdili su inicijalne hipoteze.

Ključne reči: jezik i rod, komunikacija, stereotipi, narativi, rodne razlike

1. Uvod

U Švedskoj je 2005. godine urađen projekat u kome su predškolska deca imala zadatak da naprave svoju knjigu. Tom prilikom su deca izmišljala ili modifikovala postojeće priče koje su čuli u medijima ili iz tradicionalnih bajki. Devojčice su birale tipično „ženske“ teme, tj. uglavnom su bili zastupljeni ženski likovi, npr. princeze, dok su kod dečaka bile zastupljenije priče o herojima i njihovim podvizima. U datim pričama je, dakle, u izvesnoj meri bio zastupljen stereotipni sadržaj, što je u radu Eve Angard poslužilo kao korpus za ispitivanje rodni razlika (Änggård, 2005), otkud ideja i za naš rad. Imajući u vidu rezultate pomenutog istraživanja, u radu smo pošli od dve hipoteze. Prva kaže da će se kroz izvesne stereotipe u narativima manifestovati specifični pogledi i stavovi srpskih učenika vezani za razlike u komunikaciji i osobnosti koje ispoljavaju muškarci i žene u razgovoru. Druga hipoteza je da će stereotipni sadržaj biti u većoj meri zastupljen kod mlađih učenika, tačnije u četvrtom razredu, nego kod učenika starijih razreda, npr. u osmom. Navedene hipoteze dobijene su na osnovu teorijskih razmatranja, empirijskih istraživanja i zaključaka izvedenih iz psihološke i lingvističke literature date na kraju rada.

2. Rodne razlike u komunikaciji

Kada su šezdesetih godina dvadesetog veka započinjala sistematska istraživanja u okviru sociolingvistike, cilj je bio istražiti odnos između jezika i društvenih

tanjarusimovic@yahoo.co.uk

struktura uopšte, dok je sam odnos između jezika i roda stavljen u drugi plan. Međutim, kategorija pola, shvaćena kao podela na muškarce i žene, predstavljala je jako bitnu socijalnu varijablu, i sve uočene razlike među polovima posmatrale su se u odnosu na razne sociolingvističke kategorije, poput socijalne klase ili stilske diferencijacije (Romaine, 2003).

Vođeni pretpostavkom da su kod muškaraca očuvanije čiste i realne karakteristike regionalnih govora koje su istraživali, dijalektolozi su svoja ispitivanja bazirali prevashodno na govoru muške populacije, čime su socijalne varijable bile ograničene. Ipak, sa razvojem sociolingvističkih istraživanja Labova i dr., u obzir su podjednako uzimani i muški i ženski predstavnici određene društvene, etničke i starosne grupe (Romaine, 2003).

Razlike među polovima mogu se posmatrati sa stanovišta biološke i sociološke teorije. Po biološkoj teoriji, muškarci su moćniji i fizički snažniji od žena, a razlike u komunikaciji postoje nezavisno od konteksta. Po sociološkoj teoriji, muškarci i žene biraju svoj rodni identitet, a razlike u komunikaciji zavise od konteksta u kome se odvija interakcija (Coates & Johnson, 2001).

Brojna empirijska istraživanja ukazala su na postojanje razlika u komunikaciji između muškaraca i žena, a mi ćemo ukratko navesti neke od njih.

Sledeći biološku teoriju o razlici među polovima, govor muškaraca se opisuje kao takmičarski nastrojen i pomalo neprijateljski, jer muškarci jezik koriste kako bi učvrstili dominantnu ulogu ili privukli publiku. Žene, s druge strane, spremnije su za saradnju, u njihovom govoru ima više bliskosti i saosećanja, češće postavljaju pitanja i nastoje da kroz razgovor očuvaju odnos jednakosti. Kada su u pitanju konfliktne situacije, muškarci imaju izraženije osećanje pravde, vode se pre svega logikom i razumom, drže do svog mišljenja bez obzira na to što može doći do sukoba i razilaženja sa sagovornikom. Žene, pak, teže da sačuvaju odnos sa sagovornikom i u razgovoru ispoljavaju brižnost. Kako je kod sociološke teorije razlika u komunikaciji među polovima vezana za kontekst, tako autori koji zastupaju pomenuti stav smatraju da sam kontekst može da stvori, izbriše ili čak potpuno izokrene rodne razlike (Coates & Johnson, 2001).

Bez obzira na društveni sloj ili godište, žene generalno frekventnije upotrebljavaju standardne jezičke forme, dok se kod muškaraca upotreba nestandardnih jezičkih varijeteta povećava što je razgovor neformalniji, a socijalni status niži. Žene su takođe češće sklone hiperkorekciji od muškaraca. Izražena upotreba standardnog jezika kod žena može se objasniti potrebom da se dostigne viši socijalni status i položaj u društvu, a takođe, mnoge žene, iz želje da svojoj deci obezbede bolje izgleda za budućnost u pogledu obrazovanja i društvenog staleža, prevashodno teže da u svom govoru koriste normirane oblike (Romaine, 2003).

3. Odrastanje, rod i jezik

Na formiranje različitih pogleda na rodne razlike u komunikaciji utiču mnogi faktori iz životnog okruženja, poput stavova roditelja i pristupa u vaspitanju, načina

komunikacije braće i sestara, medijskog propagandnog materijala. Jezičkom razvoju vidljive su još u detinjstvu, jer su studije pokazale da se devojčice, npr. više trude oko pravilnog izgovora, češće odgovaraju nego što započinju razgovor, dok dečaci, recimo, frekventnije upotrebljavaju imperativne konstrukcije (Gleason, 2005). Ponašanje adolescenata nije zanimljivo samo za psihologiju, već i za lingvistiku, naročito sociolingvistiku. U procesu izgrađivanja samosvesti, boreći se za pronalaženje svog pravg identiteta, adolescenti ne menjaju samo način odevanja i ponašanja u društvu, već i svoj jezik, a takođe na drugačiji način počinju da percipiraju rod i razlike među polovima (Eckert, McConnel-Ginet, 2003).

4. Dečiji narativi i stereotipi

Neki autori tvrde da deca jako rano postaju svesna da se čovečanstvo deli na dva roda – muški i ženski, i da moraju da izaberu pravi rod za sebe te da se u skladu sa njim ponašaju kako bi postali prihvaćeni i punopravni članovi društva u kome žive (Davies, 2003).

Brojne sociološke i psihološke studije ukazale su na to da deca, pričajući ili pišući priče, zapravo rekonstruišu svoje detinjstvo ili društvo u kome žive, onako kako ga oni vide i doživljavaju. Dete se ponaša u skladu sa datim društvenim i političkim kontekstom u kome odrasta, te u tom smislu detinjstvo ima mnogo različitih aspekata (Alanen, 2001). Iako se u proučavanju detinjstva, kao životnog doba, rod i rodne razlike ne stavljaju u prvi plan, neporecivo je da je rod i te kako prisutan, jer biti dete, podrazumeva biti dečak ili devojčica. Samim tim fenomen roda na izvestan način mora biti prisutan i u dečijim rekonstrukcijama stvarnosti.

Smišljajući priče, koje su važan segment njihove kulture, deca inspiraciju crpu iz raznih izvora (slikovnica, filmova, igračka itd). Međutim, dečiji narativi nisu puka reprodukcija materijala iz života date kulture, već svojevrsna interpretacija istih, kroz koju deca slikaju kako svoje detinjstvo, tako i detinjstvo svojih vršnjaka. Ipak, u pitanju je samo fikcija, te ne treba smatrati da narativi, kao i dečija igra, uvek i nužno reprezentuju stvarnost, već je njihov prevashodni cilj igra ili pričanje priče *per se* (Mouritsen, 2002).

Studije su pokazale da se u pričama koje devojčice pišu češće govori npr. o ljubavi i srećnim vezama, koje su direktno povezane sa događajima i likovima iz književnosti, dok u pričama dečaka preovlađuje nered, avanture, bitke, a retko direktno podsećaju na anegdote iz postojećih bajki ili priča (Gleason, 2005). Sve prethodno navedeno ukazuje na činjenicu da deca zapravo slede stavove o rodnoj razlici koje im nameće društvo, u kom se žene vrednuju na osnovu izgleda, smatra se da nisu tako direktne u razgovoru i da su generalno, tzv. slabiji pol, dok su dečaci ubedljiviji i vrednuju se na osnovu sposobnosti. Pomenuti stereotipi su možda najprisutniji u bajkama i pričama za decu, te ćemo se stoga ukratko osvrnuti na neke od njih. Podsetimo li se „Pepejluge“, „Snežane i sedam patuljaka“, „Zlatokose“ i mnogih drugih bajki za decu, uočićemo da su žene predstavljene kao odveć lepe, ali krhke, nikada ne donose odluke, zavise od drugih i uglavnom im prete razne opasnosti iz kojih ih izbavljuje muški lik, najčešće spretan, neustrašiv, snalažljiv, spreman da se bori za svoju ljubav, dok žene, setimo se „Male sirene“, za ljubav moraju da podnesu žrtvu (Baker-Sperry, Grauerholz, 2003).

5.1. Istraživanje

Sprovedeno istraživanje sastojalo se iz tri dela. U prvom delu, ispitanicima je dat zadatak da samostalno napišu originalnu bajku. Zadatak je imao za cilj da pokaže učestalost korišćenja stereotipa u predstavljanju muških i ženskih likova u kreativnom pisanju bajki. U drugom delu ispitanicima su pročitane četiri bajke – dve tipične i dve netipične. Bajke su bile tipične ili netipične u pogledu sadržaja: tipične su imale uobičajenu tematiku, jedna sa princom i princezom i jedna sa hrabrim junakom kao glavnim likovima, dok su netipične imale sadržaj suprotan od očekivanog, u jednoj su aždaje bile milosrdne, a u drugoj su princeze bile zle i ružne. Ispitanici su ocenjivali bajke na osnovu toga koja im se najviše, a koja najmanje dopada. Najmanja ocena bila je 1, najveća 4, a ocene nisu smele da se ponavljaju. Konačno, treći deo istraživanja predstavlja snimljeni intervju u kome ispitanici odgovaraju na postavljena pitanja vezana za razliku u komunikaciji između žena i muškaraca. Intervju je sadržao četiri zadatka. Naime, ispitanicima su ponuđene četiri situacije u kojima se nalaze muškarac i žena, a kako njihov zadatak je bio da odgovore kako bi u datim situacijama reagovala žena, a kako muškarac, da bi se stekao uvid u način na koji ispitanici percipiraju rodne razlike u komunikaciji. Prva situacija – prodavnica, gužva, treba prodavačicu upitati za uslugu. Druga situacija – razljućeni šef više na radnike, jer nisu obavili posao. Treća situacija – na klupi, u parku, vodi se razgovor o ljubavi. Četvrta situacija – dete se potuklo u školi, kako reaguju roditelji. Dobijeni rezultati iz intervjuja kasnije su upoređeni sa rezultatima prvog i drugog dela istraživanja, kako bi se pronašle potencijalne analogije i razlike.

5.2. Ispitanici

U istraživanju je ispitano devedeset učenika, po petnaest dečaka i petnaest devojčica četvrtog, šestog i osmog razreda jagodinskih osnovnih škola. Dati ispitanici izabrani su kao reprezentativni uzorak jer se pošlo od pretpostavke da je kod učenika četvrtog razreda veština samostalnog kreativnog pisanja razvijenija nego kod učenika mlađih razreda, ali je istovremeno kod njih sećanje na sadržaje bajki i priča za decu svežije od učenika osmog razreda. Učenici osmog razreda nalaze se u adolescentskom periodu, kada se ličnost i mišljenje pojedinca menjaju, te su izabrani kako bi se njihova percepcija rodni razlika uporedila sa percepcijom učenika četvrtog razreda. Učenici šestog razreda su tek ušli u adolescentski period i pubertet i nalaze se na granici između perioda detinjstva i tinejdžerskog doba.

6. Rezultati

6.1. Rezultati prvog dela istraživanja – Pisanje bajki

Četvrti razred. U svim bajkama četvrtog razreda uočeno je prisustvo stereotipnog sadržaja u pogledu prikaza likova. U 80 % napisanih bajki kod devojčica, glavni likovi su bili princ i princeza, dok su u ostalih 20 % likovi bili drugačiji,

ili pipele ili ribice, ali su i u tom slučaju stereotipno predstavljeni. Ženski likovi su bili, usamljeni, bespomoćni, a muški likovi ih izbavljaju iz nevolja. Sve bajke, osim ove, govore o ljubavi i imaju stereotipno, srećan kraj. Kod dečaka je takođe uočeno stereotipni sadržaj, karakterističan za dečake. Naime, u 73.33 % bajki pojavljivali su se samo muški likovi, dok se u 26.67 % slučajeva javlja jedino majka kao ženski lik, što ukazuje na značaj uloge majke u životima dečaka tog doba. Muški likovi su predstavljeni kao hrabri, uvek spremni da pomognu, često upadaju u nevolje, ali se uvek lako izbavljaju. Takođe, sve bajke dečaka imale su stereotipno srećan kraj.

Šesti razred. U šestom razredu je uočena nešto drugačija situacija u pogledu sadržaja. Stereotipi u predstavljanju muških i ženskih likova su i dalje učestali, ali su princeze i prinčevi javljaju u 53.33 % slučajeva kod devojčica, dok su u ostalim bajkama likovi raznolikiji, najčešće iz realnog života, ali i dalje u bajkama preovlađuju ljubavne teme. Kod dečaka su kao likovi najzastupljenija razna čudovišta, junaci koji poznaju borilačke veštine, svemoguće mašine i mitski likovi, dok princeza i ženskih likova nema ni u jednoj bajci. U 80 % slučajeva bajke dečaka imaju stereotipni sadržaj, ali se javlja 20 % bajki sa netipično tužnim krajem. Kod dečaka se u 73.33 % bajki jasno ističe pouka koju data bajka sa sobom nosi.

Osmi razred. Kod devojčica u osmom razredu bajke imaju izrazito stereotipni sadržaj i dalje, u 66.67 % likovi su prelepe, nežne princeze, a glavna tema je zabranjena ljubav. U 26.67 % bajki se žene kažnjavaju zbog toga što su se pobunile ili pokazale hrabrost u nekoj situaciji, što pokazuje pokušaj izlaska iz stereotipnog okvira, ali prigušen od strane društva. U 13.33 % slučajeva bajke imaju netipičan sadržaj, gde žene preuzimaju uloge muškarca i umesto njih se bore za ljubav, decu ili bogatstvo. Kod dečaka uočavamo prisustvo netipičnog sadržaja i tema koje se kose sa društvenim normama i zakonom. Naime, u 40 % slučajeva, likovi imaju neke veze sa nedozvoljenim opojnim sredstvima, ili su u nekom smislu u sukobu sa zakonom. U 60 % slučajeva likovi u bajkama su muško i žensko, što je promena u odnosu na ranije odsustvo ženskih likova.

6.2. Tabelarni prikaz rezultata ocenjivanja bajki

Tabela 1. Devojčice

	Princ i princeza	Hrabri junak	Dve divne aždaje	Bajka o zlim princezama
Devojčice IV razred	3.2	1.8	2.87	2.4
Devojčice VI razred	2.8	1.33	3.67	2.0
Devojčice VIII razred	2.67	2.0	3.6	2.13

Tabela 2. Dečaci

	Princ i princeza	Hrabri junak	Dve divne aždaje	Bajka o zlim princezama
Dečaci IV razred	2.67	3.2	2.33	1.73
Dečaci VI razred	2.0	3.07	2.87	2.0
Dečaci VIII razred	2.0	2.4	2.8	3.4

Na osnovu obradenog materijala iz korpusa za četiri pomenute situacije, dobijene su sledeće karakteristike žena i muškaraca u komunikaciji.

Četvrti razred. Prva situacija: devojčice su smatrale da će žena učtivo zamoliti, sačekati red, izviniti se na smetnji, da će tiho govoriti, dok će muškarac koristiti imperativ, bez izvinjenja, po potrebi će biti drzak i vikaće. Dečaci su imali isto mišljenje. Druga situacija: devojčice su smatrale da će se žena izvinjavati, čak preklinjati šefa da joj oprost, nalaziće opravdanja, dok će muškarac podjednako drsko uzvratiti šefu. Dečaci su uz sve navedeno dodali da će muškarac da psuje i čak se fizički obračunati sa šefom. Treća situacija: i devojčice i dečaci su se složili da će žena prva započeti razgovor o ljubavi, a da će muškarac skrenuti sa teme. Četvrta situacija: devojčice su za žene rekly da će objasniti zašto dati postupak nije smeo da se dogodi, daće primere šta je sve moglo da se desi, grdiće i vikaće na dete, muškarac će ili da ćuti ili da ignoriše ili da podrži ženu. Dečaci su smatrali da će žene vikati, grditi i objašnjavati, dok će muškarac ohrabriti fizičko nasilje kao znak muškosti, ili će i sam pretući dete, ali za razliku od žene neće objašnjavati neprimerenost postupka i njegove posledice.

Šesti razred. Slični rezultati dobijeni su i kod dečaka i kod devojčica za sve četiri situacije.

Osmi razred. U prvoj situaciji, žene su ljubaznije, učtivije, nude pomoć prodavačici, dok je muškarac agresivniji, drskiji i koristi kolokvijalan i žargonski govor i kod dečaka i kod devojčica. U drugoj situaciji žena takođe opravdava postupak, izvinjava se i moli za oprostaj, dok je muškarac otresit, grub, ne objašnjava, već ulazi u sukob sa šefom, ali u ovom slučaju i kod dečaka (40 %) i kod devojčica (46.67 %) nalazimo da će se i muškarac izvinjavati i tražiti opravdanje. U trećoj situaciji nema razlike u odnosu na prethodne razrede, sem što muškarac ne skreće sa teme već potvrđuje šta je žena rekla, ali u četvrtoj situaciji sada kod devojčica (33.33 %) i dečaka (40 %) muškarac objašnjava, više i grdi, dok majka strpljivo i rečima punim topline savetuje dete.

7. Diskusija

Navedeni rezultati intervjua pokazuju da učenici svih razreda uviđaju da među različitim polovima postoje izvesne razlike u komunikaciji.

Učestalost stereotipnog sadržaja i rezultati ocenjivanja bajki u skladu su s rezultatima intervjua kod učenika četvrtog razreda. Naime, stereotipno predstavljanje ženskih likova samo kao lepih, dobrih i plemenitih kod devojčica, predstavljanje muških likova kao hrabrih, neustrašivih i snalažljivih, kao i odsustvo ženskih likova kod dečaka, analogni su rezultatima intervjua. Žene su, prema viđenju četvrtaka, u komunikaciji učtve, ljubazne, spremne da pomognu i da se žrtvuju, izvinjavaju se, opravdavaju svoje greške, objašnjavaju i savetuju, dok su muškarci direktni, drski, grubi, vole da podviknu i opravdavaju nasilje.

Stereotipija je i kod učenika šestog razreda u značajnoj meri prisutna, ali se takođe uočavaju promene u pogledu sadržaja i likova, koji su sada povremeno

za stvaran svet i realne situacije naročito kod dečaka. Interesantna je i zastupljenost pouka u narativima dečaka, koja se može povezati sa postepenim sticanjem svesti o svojim postupcima i uticajem roditeljskih saveta na razvoj i ponašanje deteta u pubertetskom dobu. Pomenute promene u sadržaju ogledaju se i u ocenama bajki, jer je kod devojčica najvišu ocenu dobila „Bajka o dve divne aždaje“, koja govori o ljubavi, ali je netipična jer ima tužan kraj i u njoj su ljudi zli, a aždaje dobre. Međutim, u ovoj bajci aždaje su stereotipno prikazane u pogledu muško-ženskih karakteristika. I u šestom razredu, devojčice i dečaci imaju izgrađene stavove o tome kako komuniciraju žene, a kako muškarci, a još uvek učestala stereotipija u narativima reprezentuje date stavove u potpunosti.

U osmom razredu situacija se menja kako u pogledu sadržaja bajki, tako i pomalo u svesti o rodnim razlikama u komunikaciji. Dati stavovi ne zalaze više tako oštro u ekstreme, već se postepeno relativizuju. Promene u stavovima i pogledima na muško-žensku komunikaciju svedoče o sukobima koji se dešavaju unutar adolescenta i o postepenom izgrađivanju ličnosti. Povremeni pokušaji izlaska van okvira društvenih normi kod devojčica u bajkama, kao i sukobi sa zakonom i korišćenje nedozvoljenog kod dečaka, govore o izraženoj znatiželji kod adolescenata da se oprobaju u strogo zabranjenim radnjama i urade suprotno od očekivanog. Kod devojčica nema drastične promene u ocenjivanju bajki, dok je kod dečaka najbolje ocenjena najnetipičnija „Bajka o zlim princezama“, gde su princeze predstavljene kao zlobne i ružne, a sama bajka ima tužan kraj. Menja se i način razmišljanja o rodnim razlikama u komunikaciji, jer muškarac nije više tako grub i otresit, već počinje da se izvinjava i pravda, a takođe ne hvali i opravdava sukob već kritikuje i objašnjava neprikladnost ponašanja, doduše, još uvek kroz vikanje.

Zaključak

Na osnovu navedenih rezultata i njihove analize, može se zaključiti da se zaista kroz stereotipne sadržaje u narativima učenika mogu manifestovati mišljenja i stavovi o rodnoj razlici u komunikaciji. Bajke i priče za decu svakako nisu glavni faktor za formiranje različitih percepcija o muško-ženskoj komunikaciji, ali jesu vredni pomena zajedno sa mnogim drugim biološkim, sociološkim, psihološkim i kulturnim faktorima.

Konačno, dobijeni rezultati takođe potvrđuju drugu hipotezu, da će stereotipni sadržaj u narativima biti učestaliji kod učenika mlađih razreda.

U daljim istraživanjima valjalo bi uporediti rezultate prikazane studije sa rezultatima potencijalnih ispitivanja iz drugih delova zemlje, ali i inostranstva, kako bi se utvrdio uticaj životne sredine na formiranje izvesnog načina razmišljanja kod dece. Takođe bi za naredna razmatranja bilo korisno ispitati same roditelje ne bi li se utvrdio njihov udeo u formiranju svesti o rodnim razlikama kod dece. Konačno, naredna istraživanja mogla bi se koncentrisati na uticaj sela i grada, socijalnog statusa dece, nivoa opšteg obrazovanja, ili, kroz longitudinalne studije slučaja, moglo bi se utvrditi da li je sazrevanje nužno

- Alanen, L. 2001. Explorations in generational analysis, in: L. Alanen & B. Mayall (Eds) *Conceptualizing child-adult relations*. London: Routledge Falmer.
- Änggård, Eva. 2005. Barbie princesses and dinosaur dragons: narration as a way of doing gender. *Gender and Education*. Vol. 17, No. 5. 539–553.
- Baker-Sperry, Lori and Grauerholz, Liz. 2003. The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children's Fairy Tales. *Gender and Society*, Vol. 17, No. 5. 711–726.
- Bell, C.M., McCarthy, P.M., and McNamara, D.S., 2006. Variations in language use across gender: Biological versus sociological theories, in R. Sun & N. Miyake (Eds), *Proceedings of the 28th Annual Conference of the Cognitive Science Society*.
- Buckner, Janine P. and Fivush, Robyn. 1998. Gender and Self in Children's Autobiographical Narratives. *Applied Cognitive Psychology*, VOL. 12. 407–429.
- Chambers, J. K., Trudgill, Peter and Schilling-Estes, Natalie (Eds). 2007. *The Handbook of Language Variation and Change*. Blackwell Reference Online. Dostupno na: <http://docs7.chomikuj.pl/252266883,0,0,The-Handbook-of-Language-Variation-and-Change.pdf>. [15.3.2011.]
- Coates, L. and Johnson, T. 2001. Towards a social theory of gender, In W. Peter Robinson & Howard Giles (Eds.), *The New Handbook of Language and Social Psychology*. New York: Wiley.
- Davies, B. 2003. *Frogs and snails and feminist tales: preschool children and gender*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Eckert, Penelope. 1989. The Whole Woman: Sex and Gender Differences in Variation. *Language Variation and Change*, 1. 245–267.
- Eckert, Penelope and McConnel-Ginet, Sally. 2003. *Language and Gender*. The UK: Cambridge University Press.
- Gleason, Jean Berko. 2005. *The Development of Language*. 6th ed. Boston: Pearson Education, Inc.
- Goddard, Angela and Patterson, Lindsey Meân. 2000. *Language and gender*. London: Routledge.
- Karnik, R. B. and Tudge, J. R. H. 2010. The reality of pretend play: Ethnic, socioeconomic, and gender variations in young children's involvement, In E. E. Nwokah (Ed.), *Play as engagement and communication*. *Play and culture studies*, Vol. 10. Lenham, MD: University Press of America. 63–81.
- Ladegaard, Hans J. and Bleses, Dorthe. 2003. Gender differences in young children's speech: the acquisition of sociolinguistic competence. *International Journal of Applied Linguistics*, Vol. 13, No. 2.
- Libby, Marion N. and Aries, Elizabeth. 1989. Gender Differences in Preschool Children's Narrative Fantasy. *Psychology of Women Quarterly*.
- Mouritsen, F. 2002. Child culture - play culture, In: F. Mouritsen & J. Qvortrup (Eds) *Childhood and children's culture*. Odense: University Press of Southern Denmark.
- Neff, Kristin D. et al. 2007. Children's and Adolescents Developing Perceptions of Gender Inequality. *Social Development*. 16, 4.
- O'Kearney, Richard and Dadds, Mark. 2004. Developmental and gender differences in the language for emotions across the adolescent years. *Cognition and Emotion*, 18 (7). 913–938.
- Ormaine, Suzanne. 2003. Variation in language and gender, In Holmes, Janet and Meyerhoff, Miriam eds. *The Handbook of Language and Gender*. Oxford: Blackwell. 98–119.
- Parkinson-Bullock, Jennifer A. and Wildman, Beth G. 1991. An investigation into the relationships between gender and language. *Sex Roles*, Volume 24, Numbers 3-4. 149–160.
- Rhugh, Sameer. 2001. A Pilot Study on Gender Differences in Conversational Speech on Lexical Richness Measures. *Literary and Linguistic Computing*, Vol. 16, No. 3.
- Stinke, Suzanne M. 1999. Gender in Language and Life: a Dutch American Example. *Gender Issues*.
- Smith, Peter K. et al. 2003. *Understanding Children's Development*. UK: Blackwell Publishing Ltd..
- Spade, Joan Z. and Valentine, Catherine G. 2008. *The kaleidoscope of gender: prisms, patterns, and possibilities*. USA: Pine Forge Press, An Imprint of Sage Publications Inc.
- Woodman, Carolyn et al. 1985. *Language, Gender, and Childhood*. England: Routledge & Kegan Paul.
- Stephens, Meredith Ashley. 2009. *Gender Differences in Parenting Styles and Effects on the Parent-Child Relationship*. University Honors Program, Paper 112. Dostupno na: <http://ecommons.txstate.edu/honorprog/112> [27. 5. 2011.]
- Walker, Sue 2005. Gender Differences in the Relationship Between Young Children's Peer-Related Social Competence and Individual Differences in Theory of Mind. *The Journal of Genetic Psychology*. 166 (3). 297–312.

Danica Jerotijević

THE MANIFESTATIONS OF GENDER VARIATION IN COMMUNICATION THROUGH STEREOTYPES IN PUPILS' NARRATIVES

Summary

Alongside the diversity of psychological, social and cultural factors, the portrayal of female and male characters in children stories and fairytales may likewise have a lasting influence on the formation of childrens' perception of gender variations in communication. The present paper aims at demonstrating whether the stereotypical content of fairytales and stories produced by pupils of elementary school is related to the way they perceive the difference in communication of men and women. After a brief theoretical introduction, the results of the conducted research are presented. Two initial hypotheses were established: the first one says that the perception on gender variations will manifest itself through the stereotypical content in the pupils' narratives, while the second one states that stereotypical content and thus the views on gender differences will be more frequent with pupils in lower grades. The research consisted of three parts: writing fairytales, choosing the most likeable fairytale and a recorded interview. The results have proved the initial hypotheses.